

Ds 2018:11 Vissa kirurgiska ingrepp i könsorgan

(Dnr S2018/02631/FS)

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors yttrande utgår från regeringens mål att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen samt från regeringens mål att förbättra villkoren för det civila samhället.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ställer sig positiv till promemorians förslag om en ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och de övergripande premisserna i denna lag. Myndigheten delar promemorians bedömning av att frågor om det kön som framgår i folkbokföringen bör separeras från de strikt medicinska frågorna och regleras för sig, och att ändring av det kön som framgår av folkbokföringen därmed inte ska vara en förutsättning för att få göra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Myndigheten är också positiv till att icke-binära transpersoner med köndysfori och ett tydligt vårdbehov ska kunna få tillgång till vård. Detta är viktiga steg i att främja rätten till hälsa och goda livsvillkor för unga som är transpersoner och unga med så kallad medfödd avvikelse i könsutvecklingen (nedan kallade personer med intersexvariationer). Att bespara unga lidande och öka möjligheterna att leva i enlighet med sin könsidentitet innebär att dessa ungas mänskliga rättigheter stärks. Myndigheten är dock kritisk till de stora skillnader i tillgång till vård som görs möjlig för personer under 18 år jämfört med myndiga personer, och skillnader i tillgång till vård mellan olika grupper av intersexpersoner.

Transpersoner

Myndigheten ställer sig positiv till att kravet på tillstånd från Rättsliga rådet för tillgång till underlivskirurgi stryks för myndiga personer. Utgångspunkten ska enligt förslaget istället vara en bedömning av individens vårdbehov, vilket görs i dialog mellan individen (patienten) och behandlande läkare. Detta förfarande stärker individens självbestämmande, rätten till sin kropp och identitet och rätten till bästa uppnåeliga hälsa. Myndigheten ställer sig också positiv till att förslaget om ny lag inte innebär ett förbud mot kirurgiska ingrepp i könsorganen för personer under 18 år. Myndigheten ser dock att kravet på att ”synnerliga skäl” ska finnas för ingreppet för just denna målgrupp kan komma att göra det omöjligt för

unga under 18 år att få denna tillgång i praktiken. I promemorian anges ett flertal skäl till att det *ska vara möjligt* för personer som inte har fyllt 18 år att genomgå underlivskirurgi vid könsdysfori. Skälen som anges är bland annat att ett avsevärt lidande (könsdysfori) hos den unga riskerar att allvarligt hämma individens utveckling, möjlighet att gå i skolan, umgås med vänner eller inleda intima relationer. Myndigheten delar denna bild och ser att tonåren ofta är en särskilt svår period för personer med könsdysfori. Såväl MUCF som Folkhälsomyndigheten har i tidigare utredningar visat att såväl utsattheten för våld och kränkningar som psykisk ohälsa och andelen suicidförsök är särskilt stor bland unga transpersoner¹. I promemorian lyfts även att all vård ska som regel ges efter medicinskt behov och utgå ifrån individuella bedömningar. Det lagförslag som sedan presenteras utgår dock enbart från denna princip gällande myndiga personer, medan argumentationen för vård för barn och unga ser annorlunda ut. Myndigheten saknar övertygande argument för att frångå dessa generella principer vad gäller barn och unga under 18 år.

Promemorian argumenterar inte för att unga under 18 år med könsdysfori skulle ha ett mindre behov av vård än myndiga, men menar ändå att dessa unga ska kunna få tillgång till underlivskirurgi endast om det finns synnerliga skäl. Det huvudsakliga argument som ges är att det först är vid 18 års ålder en person är mogen att ta ställning till allvarliga och avgörande frågor som rör den egna personen. Samtidigt anges att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut om ingrepp. MUCF menar att detta blir motsägelsefullt, i och med att ”barnets bästa” enligt barnkonventionen innefattar att respektera barnets rätt till sin identitet, att tillförsäkra barnet sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, respektera barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa, och rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet - varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. MUCF ser inte att lagförslaget i tillräcklig grad säkerställer dessa rättigheter.

Myndigheten saknar vidare tillfredsställande exempel på vilka dessa synnerliga skäl kan vara och hur bedömningen ska göras av om sådana skäl finns. Avsaknaden av definitioner och bedömningskriterier riskerar att skapa en ytterst restriktiv praktik, som inte innebär någon egentlig skillnad i tillgång till vård jämfört med nuvarande läge. Gällande ingrepp på personer under 18 år med intersexvariation anges att synnerliga skäl till exempel kan vara att ungdomens utveckling allvarligt hämmas ifall ingreppet inte utförs. Detta kan dock vara fallet för många unga med könsdysfori, både transpersoner och personer med intersexvariationer, varvid frågan kvarstår hur detta ska bedömas och vilken

¹ Se exempelvis Ungdomsstyrelsen (2010) *Hon hen han – En analys av hälsosituationen hos unga homo- och busexuella samt unga transpersoner*, Ungdomsstyrelsen (2012) *Unga hbtq-personer - Hälsa*, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015) *Fokus15 – Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter*.

betydelse den ungas egen röst har i ett sådant beslut. Kravet på att det ska finnas synnerliga skäl skrivs in i lagförslaget med det uttryckliga syftet att möjligheten till vård ska tillämpas restriktivt. MUCF menar dock att den huvudsakliga utgångspunkten vid utformande av en lag som reglerar tillgång till vård bör vara behovet av vård, inte någonting annat. I promemorian framgår inte på vilket sätt en restriktiv tillämpning möter behovet hos unga med allvarlig könsdysfori.

Myndigheten ser i likhet med promemorian att det är viktigt att utfallet av kirurgiska ingrepp på unga följs upp i forskning, för att ge bättre underlag för adekvat vård och stöd. Detsamma gäller utfallet av andra vård- och stödinsatser och utfallet av att inte utföra ingrepp.

Myndigheten är positiv till att det nuvarande kravet att ”personen uppträder sedan en tid i enlighet med denna könsidentitet” för tillgång till underlivskirurgi ska strykas. Att uppträda i enlighet med könsidentiteten utan att få tillgång till hormonbehandling, kirurgi och (i nuläget) ändrade personuppgifter är för många svårt eller omöjligt. Kravet riskerar också att förstärka könsstereotypa förväntningar på hur individen ska bete sig och se ut.

Myndigheten ser dock problem även med kravet på att ”individen ska antas leva i könsidentiteten i framtiden”, framförallt i fråga om hur det ska utredas och vem som kommer att kunna avgöra detta. Detta är oklart i lagförslaget. Myndigheten vill framhålla vikten av att individen ges möjlighet att själv beskriva sin egen livssituation och att själv kunna påverka tillgången till sin egen vård, särskilt när det gäller en så privat fråga som den egna könsidentiteten. Kravet bör omformuleras för att bättre spegla individens inflytande i bedömningen av vårdbehovet.

Personer med intersexvariationer

Myndigheten ställer sig positiv till att den nya lagen inte ska omfatta kirurgiska ingrepp på ett nyfött barn i samband med att barnet tilldelas ett juridiskt kön. Myndigheten instämmer i promemorians och Socialstyrelsens bedömningar av att komplexiteten och variationen när det gäller spädbarn och små barn med intersexvariationer i första hand bör hanteras genom informations- och kunskapshöjande insatser. Dessa bör riktas både till vårdnadshavare och andra viktiga personer i barnets omgivning, och till samhället generellt.

Myndigheten är däremot kritisk till att personer med intersexvariationer ges olika tillgång till kirurgi beroende på om de genomgått kirurgi som barn eller inte. Enligt barnkonventionen får inget barn utsättas för godtyckliga ingripanden i dess privatliv eller utsättas för förnedrande eller annan omänsklig behandling. MUCF anser att kirurgiska ingrepp som inte är medicinskt motiverade, utan endast syftar till en ”normalisering” av barnets kropp, och som genomförs utan barnets samtycke, bör räknas som ett godtyckligt ingripande och en omänsklig

behandling. Alla som har blivit utsatta för detta ska rimligen få tillgång till vård om de behöver den, inklusive kirurgiska ingrepp i könsorganen. Att en grupp som har utsatts för ingrepp utan samtycke som barn skulle få sämre tillgång till kirurgi senare i livet jämfört med personer med intersexvariationer som inte har genomgått icke-samtyckta ingrepp framstår som ologiskt och orimligt.

I övrigt har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor inga synpunkter.

I detta ärende har generaldirektör Lena Nyberg beslutat. Handläggare Malte Sundberg har varit föredragande. Avdelningschef Pontus Ekstedt har deltagit i den slutliga beredningen av ärendet.

Lena Nyberg
generaldirektör

Malte Sundberg
handläggare